

تاوان در کنار مردم بودن

گزارش «اعتماد» از ممنوعیت‌ها و بازداشت‌های سینماگران معترض در ماه‌های اخیر

تینا جلالی

از همان ابتدای ناآرامی‌های اخیر که با درگذشت مهسا امینی آغاز شد، تعدادی از هنرمندان رشته‌های مختلف هنری نسبت به موضوع واکنش نشان دادند. آنها به درگذشت این دختر کرد که در جریان سفرش از سقز به تهران توسط نیروهای گشت موسوم به ارشاد دستگیر شد و جان خود را از دست داد، دست به واکنش زدند. تعبیر غالب از این واکنش‌ها این بود که آنها تصمیم گرفتند با وجود همه عواقبی که ممکن است برای‌شان به وجود بیاید، در کنار مردم بایستند و با آنها همدلی داشته باشند. واکنش هنرمندان به مرگ مهسا امینی را البته باید در قالب حرکتی عمومی و در بطن اعتراضات و نارضايتي‌هايي دید که در سطح عمومی و از سوی مردم در جریان بوده و تاکنون نیز ادامه داشته است.

معترضانِ روزهای اول

شب‌نم فرشادجو و کتایون ریاحی دو بازیگر سینما و تلویزیون ایران بودند که در اولین روزها تصاویر کشف حجاب‌شان در فضای مجازی دست به دست شد. مریم بوبانی، آبان عسکری، مریم پالیزبان و شیوا ابراهیمی هم طی روزهای بعد با انتشار تصاویر بدون حجاب به این جمع اضافه شدند. فاطمه معتمدآریا که برای درگذشت مهسا امینی نوشته بود: «چه جنایتی بالاتر از کشتن دختران بی‌گناه این سرزمین است؟ به چه حقی؟ کدام جانی حامی این جنایت است؟» او همان روزها در مراسم خاکسپاری امین تارخ بدون روسری پشت تریبون قرار گرفت و گفته بود: «حال ما به روزگاران، خراب است نه فقط به خاطر از دست دادن امین. من برای اولین بار از روی نوشته می‌خوانم و می‌گویم که این روزها حال همه بد است و حال ما بدتر از همه.» در آن زمان تعدادی دیگری از زنان هنرمند سینما اگرچه روسری از سر برنداشتند اما همراه

مردم بودند؛ از آن میان می‌توان به هانیه توسلی، ترانه علیدوستی، باران کوثری، هنگامه قاضیانی، بهنوش طباطبایی و... اشاره کرد که در صفحات مجازی حمایت خود را از اعتراضات مردمی اعلام کردند که صدای اعتراضشان در خیابان‌ها شنیده می‌شد. به موازات اعتراض زنان هنرمند، هنرمندان مرد هم به میدان آمدند. از آنها باید به اصغر فرهادی، حامد بهداد، مهراڻ مدیری، شهاب حسینی، پژمان جمشیدی اشاره کرد که با نوشته‌ها و گفته‌هایشان همراهی خود را با مردم اعلام کردند.

واکنش وزیر ارشاد

و گمانه بازداشت کتایون ریاحی

همان زمان وزیر ارشاد با انتشار تصاویر بی‌حجاب بازیگران گفته بود: «بازیگران زنی که کشف حجاب کردند، به این انتخاب جدید رسیدند که تابع قوانین نباشند؛ ما در حوزه فرهنگ و هنر در خدمت عزیزانی هستیم که ملزم به قانون هستند.» او در ادامه گفت: «اکثریت اهالی فرهنگ و هنر همراه با قانون هستند، اما اگر کسی اصرار دارد به قانون‌شکنی تظاهر کند، طبیعتاً قانون نمی‌تواند از او حمایت لازم را داشته باشد.»

این صحبت‌های وزیر ارشاد با واکنش تند حامد بهداد و کتایون ریاحی مواجه شد. دقیقاً از همین زمان بود که رسانه‌ها اعلام کردند کتایون ریاحی تحت تعقیب قرار دارد. بعد از واکنش منفی گسترده که به سخنان وزیر ارشاد شد، او در صحبت‌های بعد خود سعی کرد نشان دهد نگاه همدلانه‌ای به موضوع دارد و با هنرمندان همراه است؛ او سعی کرد بگوید امکان تجدیدنظر در مورد کسانی که از واکنش‌های اعتراضی مشابه آنچه پیش از آن نشان داده بود، پشیمان هستند، وجود دارد؛ «اگر فردی از اهالی فرهنگ و هنر در خصوص اتفاقات اخیر دچار خطا شده، راه برای بازگشت باز است و در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در خدمتشان هستیم.»

از ممنوع‌التصویر شدن تا توقیف پاسپورت

در جریان همراهی هنرمندان با اعتراض‌های مردمی، اولین مرحله از برخورد دستگاه‌های رسمی، ممنوع‌التصویری تعدادی از هنرمندان بود. این ممنوع‌التصویر شدن اگرچه به‌طور رسمی اعلام نشد اما پایین آوردن بیلبوردهایی که تصویر شهاب حسینی و پژمان جمشیدی روی آنها بود از سطح شهر، نشان می‌داد که با اعتراض آنها برخورد شده است. بعد اعلام شد که پاسپورت بسیاری از هنرمندان توقیف شده و آنها اجازه خروج از کشور ندارند. این موضع چند روزی در صدر اخبار مربوط به برخورد

با هنرمندان معترض در رسانه‌ها قرار داشت. در همان مقطع گمانه‌هایی هم مبنی بر ممنوع‌الکار شدن بعضی از هنرمندان معترض شنیده می‌شد که در حد شنیده‌ها باقی ماند و شکل رسمی پیدا نکرد.

همراهی پنهان لویه کروز و ژولیت بینوش

با فرهادی و مردم ایران

در ادامه جریان اعتراض‌ها اصغر فرهادی، فیلمساز جهان‌آوازه ایران از هنرمندان خارجی خواست این اعتراض‌ها را همراهی کنند. درخواستی که منجر به اعلام حمایت پنهان لویه کروز، ژولیت بینوش و تعدادی دیگر از هنرمندان جهانی از جنبش اعتراضی مردم ایران شد. پس از آنکه اعتراض‌ها در ایران سبب بروز خشونت‌هایی در کشور شد و به دنبال آن شمایل اعتراض‌ها هم تغییر کرد و مطالبات از مساله حجاب به مسائل دیگر گسترش یافت، شکل اعتراض هنرمندان هم به همان تناسب تغییر کرد. در این مقطع جنبش مطالبه‌گرانه مردم ایران، هنرمندان زن دیگری هم به معترضین افزوده شدند که اگرچه حجاب از سربرداشتند اما با نوشته‌ها و گفته‌هایشان در فضای مجازی، همراهی خود را با مردم اعلام کردند.

ترانه علیدوستی و فاز جدید اعتراض‌ها

شاید در این مقطع به نظر می‌رسید ماجرای کشف حجاب هنرمندان فروکش کرده است اما به یکباره ترانه علیدوستی عکسی از خود منتشر کرد که در آن حجاب از سر برداشته بود و نوشته «ژن ژیان نازادی» در دست داشت.

روزنامه کیهان بلافاصله به بی‌حجابی ترانه علیدوستی واکنش نشان داد و نوشت: «خانم بازیگری اخیراً اقدام به انتشار تصویر بی‌حجاب همراه با کاغذی که روی آن شعار نوشته را منتشر کرده است... ترانه که گویی هنوز 15 سال دارد.» کیهان در آن مطلب همچنین اقدام ترانه علیدوستی را سطحی و پیش‌پاافتاده خواند. این اقدام ترانه‌انگار ماجرا را وارد فاز تازه‌ای کرد؛ چراکه به دنبال آن، هنرمندان دیگری هم با او همراهی کردند؛ از جمله خزر معصومی، دنیا مدنی، سحر زکریا، شقایق دهقان و شراره دولت‌آبادی که با او همراهی کردند. سحر زکریا با اشاره به اینکه از مدت‌ها قبل موهایش را به نشانه اعتراض کوتاه کرده اما خجالت می‌کشیده به احترام خون جوانان چیزی بگوید، نوشت: «ولی اگر دردی دوا می‌شود، من هم هستم.»

و رخشان بنی‌اعتماد

اما واکنش محمد عمرانی به اعتراض‌ها و ناآرامی‌ها متفاوت بود. او همراهی خود را به شکلی نمایشی اجرا کرد. در ادامه رخشان

بنی‌اعتماد، نویسنده و کارگردان سرشناس سینمای ایران هم به میدان آمد. او با انتشار ویدیویی از خود در صفحه اینستاگرامش در حالی که حجاب بر سر نداشت، خطاب به مسوولان از مرگ کیان پیرفلک، کودک ۹ ساله که در حادثه ایذه شهید شد به شدت انتقاد کرد. بنی‌اعتماد در بخشی از آن ویدیو گفت: «به خودم اجازه حرف زدن ندادم تا مبادا حمایت من از اعتراض بحق جوان‌ها باعث کشته‌شدن حتی یک نفر بیشتر بشود...» در ادامه الهام پاوه‌نژاد هم به این جمع پیوست و روسری از سر برداشت و نوشت: «من همیشه مردم بوده، هستم و خواهم بود. خواهم مرد به خاک پدرم سوگند.»

افسانه بایگان، از بازیگران شناخته‌شده سینما و تلویزیون هم با انتشار تصویر بدون حجابش، همراهی خود را با مردم اعلام کرد. بعد کتانه افشاری‌نژاد بازیگر سریال جیران هم به این جمع اضافه شد. تمام این صحبت‌ها در حالی بود که رسانه‌های جناح اصولگرا بازیگران زنی را که در ماه‌های اخیر کشف حجاب کردند، در بیشتر موارد بازیگران «دست‌چندم» می‌نامید و حتی این اواخر روزنامه جوان اقدام این هنرمندان را تلاش آنها برای دریافت گرین کارت دانست.

لیست روزافزون بازداشتی‌ها

و ممنوع‌الخروج‌ها

در همین زمان بود که خانه سینما عنوان کرد لیستی 100 نفره از هنرمندان ممنوع‌الخروج و بازداشتی تهیه کرده و خبر از ممنوع‌الخروجی اکثر بازیگران مشهور و کارگردان‌ها می‌دهد. در طول مدت اعتراضات لیستی توسط کمیته حقوقی در خانه سینما تهیه شده بود که حدود صد نفر است و شامل زندانیان، کسانی که پاسپورت‌هایشان توقیف شده و ممنوع‌الخروج‌ها می‌شود. این آمار مدام به‌روز شده و نفرات جدیدی به لیست اضافه می‌شوند.

از استعفای کرامتی

تا دستگیری قاضیانی و ریاحی

اما در این میان ماجرای هنگامه قاضیانی چیز دیگری بود. او که از ابتدای اعتراض‌ها همراه مردم بود اما آنچه باعث شد بیشتر در کانون توجه قرار بگیرد، این بود که در روزهای اخیر با انتشار پستی به بهانه کشته شدن کیان پورفلک، اعتراض خود را به خشونتی که به کودکان این سرزمین می‌شود اعلام کرد و نوشت که سفیر حسن و یوسف ما هم که نامه‌اش را برای دوستان مجیزگوش خوانده بود، آن‌نامه هیچ‌وقت نوشته نشد و او هم در این روزها دم برنیاورد. مهتاب کرامتی هم دقیقا بعد از این اعتراض قاضیانی از سمتش در یونیسف کناره گرفت.

در همین زمان بود که خبرگزاری قوه قضائیه از احضار پنج بازیگر سینما به دادسرا خبر داد.

این خبرگزاری نوشت: «طی یک هفته گذشته پنج نفر از چهره‌های سینمایی جهت پاسخگویی در مورد انتشار مطالب غیر مستند و تحریک‌آمیز به دادسرا احضار شدند. این افراد شامل الناز شاکردوست، میترا حجار، باران کوثری، سیما تیرانداز و هنگامه قاضیانی هستند. سه فرد دیگر نیز باید طی روزهای آتی به مقام قضایی در مورد مطالب غیر واقعی مطرح شده پاسخگو باشند.»

بعد از این خبر، هنگامه قاضیانی در حساب شخصی‌اش در اینستاگرام حجاب از سر برداشت اما نوشت: «شاید این آخرین پست من باشد. از این لحظه به بعد هم هر اتفاقی برایم بیفتد، بدانید مثل همیشه تا آخرین نفس کنار مردم ایران هستم.»

هنوز 24 ساعت از این پست قاضیانی نگذشته بود که خبرگزاری دولت از بازداشت هنگامه قاضیانی بازیگر شناخته‌شده سینما خبر داد. اتهامات قاضیانی دایر بر اجتماع و تبانی به قصد اقدام علیه امنیت کشور و فعالیت تبلیغی علیه نظام اعلام شده است.

ساعاتی بعد از این خبر، تسنیم هم از بازداشت کتایون ریاحی بازیگر با سابقه سینما و تلویزیون خبر داد. بازیگری که گفته می‌شد از مدتها قبل تحت تعقیب بوده است.

واکنش هنرمندان دیگر به بازداشت‌ها

این بازداشت از لحظاتی بعد از آن، با واکنش منفی جامعه هنرمندان همراه شد. وبسایت بانی فیلم نوشت: «جمع زیادی از بازیگران و سینماگران با انتشار متنی از مقامات مسوول خواسته‌اند تا دو بازیگر دستگیر شده در روزهای اخیر آزاد شوند. این هنرمندان با انتشار یک متن خواستار آزادی فوری هنگامه قاضیانی و کتایون ریاحی شدند. در این متن منتشرشده آمده: هنرمند آینه مردم است، مردم صدای هنرمند. صدای هم هستیم و خواهیم ماند. جای هنرمند زندان نیست. جای ورزشکار زندان نیست. جای معلم زندان نیست. جای دانشجو زندان نیست. جای دانش‌آموز زندان نیست. جای مردم زندان نیست. هنگامه قاضیانی و کتایون ریاحی را آزاد کنید. تاکنون این متن و درخواست توسط هنرمندانی نظیر سعید سعیلی، سحر دولتشاهی، احمد مهرانفر، امیر آقایی، ساعد سهیلی، سینا مهران، روشنگرامی، مجید صالحی، لیلی رشیدی، بهرام افشاری و حبیب رضایی منتشر شده است.»